

Ključne reforme u završnom kvartalu

SADRŽAJ:

UVOD	
Ključne reforme u završnom kvartalu	2
MAKROEKONOMSKI PREGLED	3
REGIONALNI RAZVOJ	
Sjeverozapad	4
Sjeveroistok	5
Jugoistok	6
FISKALNI SEKTOR	8
Porez na dodatu vrijednost (PDV)	8
POLJOPRIVREDA	9
Veterinarstvo	9
Ispravnost hrane	10
STATISTIKA	
BiH Statistika?	10
KOMUNALNI SEKTOR	
Energetika	11
EKONOMSKA TRANZICIJA	
Privatizacija	11
Poslovno okruženje	12
NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH	14

Ovaj Ekonomski bilten objavljen je u skladu sa ovlaštenjima lorda Paddy Ashdown-a, visokog predstavnika.
Glavni urednik: Patrice Dreiski, zamjenik visokog predstavnika i šef ekonomskog odjela, OHR;
Tehnički urednik: Almira Kulaglič, ekonomsko odjeljenje, OHR;

Za pitanja i objašnjenja molimo kontaktirajte:
economic.newsletter@ohr.int

Ključne reforme u završnom kvartalu

Makroekonomski pregled u Biltenu za ovaj kvartal konstatira fenomen sa kojim su se suočile sve zemlje u tranziciji – uspješne reforme dovode do ekonomskog restrukturiranja koje zahtijeva daljnje reforme. Drugim riječima, što više reformi usvojite toliko više ćete ih morati usvojiti. U istom članku se konstatira da sredinom procesa tranzicije, percepcija «sreće» među građanima ima tendenciju pada. BiH se nalazi u toj fazi, što znači da u trenutku kada se program reformi čini obeshrabrujuće dugim, entuzijazam šire javnosti za daljnjim reformama nije ni izbliza veliki.

Kako ćemo ovo riješiti?

Tako što ćemo priznati činjenicu da je skepticizam javnosti u potpunosti razumljiv. Nekompetentnost i korupcija u oblasti ekonomskog upravljanja su odgodili implementaciju nekih ključnih reformi u BiH, te tako odgodili i prednosti koje ove reforme mogu donijeti – tako da su građani ostavljeni sa mnogo teškoća a malo koristi.

Odgovor na ovo nije usporavanje već ubrzanje implementacije reformi kako bismo mogli završiti program reformi i kako bi građani, sve više i više, imali nešto da pokažu za svoja nastojanja i svoju strpljivost.

Tri ključne reformske inicijative će zauzimati centralno mjesto u završnom kvartalu 2005.god.:

- Zakon o platama BiH, kojim se zahtijeva da plate u organima vlasti budu u skladu sa sredstvima, će se prezentirati parlamentu, i trebao bi stupiti na snagu 2006.god. Ovo je težak ali neophodan korak kako bi se u BiH napravila struktura vlasti koja je efikasna i ekonomična.
- Novi Zakon o obligacionim odnosima, usmjeren na moderniziranje poslovnog okruženja u BiH, te poticanje investicija i otvaranja radnih mjesta, će biti podnešen u pralementarnu proceduru. Trebale su godine da se pripremi ovaj zakon ali isti se može usvojiti u kratkom periodu. Ovaj zakon će zamijeniti postojeće zastarjele zakone i osigurati BiH komercijalne propise koji ispunjavaju standarde Evropske unije.
- Organi vlasti RS će poduzeti propisane korake kako bi riješili prevare velikih razmjera, krađu i nekompetentnost koje je glavni revizor otkrio u Elektroprivredi RS i Srpskim šumama. Suvišno je pominjati da neodgovarajuće upravljanje preduzećima nije ograničeno samo na ove dvije firme. Revizori su sistematski razotkrili nedostatke u upravljanju javnim preduzećima širom zemlje, naglašavajući hitnu potrebu da vlasti primjene zakonsku regulativu o upravljanju preduzećima usvojenu tokom 2004.god. Vlada RS je upozorena da će biti smatrana odgovornom ukoliko ne poduzme potrebne korake. Odgovorni zvaničnici na svim ostalim nivouima vlasti bi trebali da konstatiraju isto.

Entuzijazam za reforme se kod javnosti smanjio – što predstavlja još veći razlog za političare da uklone prepreke te građanima počnu pružati prednosti reformi.

Ambasador Lawrence Butler, potpis.
Prvi zamjenik Visokog predstavnika

MAKROEKONOMSKI PREGLED

Odluka EU o pokretanju procesa koji će na kraju voditi ka pristupanju Hrvatske i Turske ovoj instituciji, dovodi relativnu poziciju Bosne i Hercegovine u oštar kontrast. BiH pred sobom ima dugačak put. Međutim, sporazum o reformi policije koji je postignut u zadnji čas otvorio je put da se napravi kvantni iskorak u pravom smjeru. BiH je rizikovala da u potpunosti propusti voz za pristupanje EU. Ali to se nije dogodilo. Sada je put otvoren za pokretanje pregovora o Stabilizaciji i pridruživanju, i to možda čak u decembru 2005. godine.

Sada je od ključnog značaja da se organi vlasti pozabave pitanjem zamora reformi. To znači rješavanje proste zagonetke – članstvo u EU je još daleko, a ipak reforme koje su potrebne da se osigura to članstvo sadrže trenutne patnje; korist koja dolazi sa zakašnjenjem čini se kao korist koja neće ni doći.

S druge strane, potreba da se naglasi kritično stanje bh. ekonomije je jasna. Političari i građani moraju shvatiti da je status quo neodrživ, stari sistem nije bilo moguće spasiti, i jedina realna ekonomska budućnost za BiH zasniva se na potpunim, ponekad bolnim, reformama.

Ali istovremeno je od imperativnog značaja da reforme počnu davati rezultate, pa čak i skromne, u kratkom roku. Moralno je neprihvatljivo i politički neodgovorno jednostavno obećati građanima koji su i onako u teškom položaju da će se stanje poboljšati za četiri ili pet godina.

Zadatak oslikavanja realne slike ekonomije – utvrđivanje problema na kojima treba raditi urgentno i istovremeno utvrđivanje područja u kojima je došlo do stvarnih pomaka – postao je skoro nemoguć zbog neadekvatnosti sistema prikupljanja statističkih podataka.

Tamo gdje podaci i jesu dostupni, oni su ozbiljno iskrivljeni kao rezultat neujednačenog i daleko od završenog procesa privatizacije. Mnogi državni

konglomerati koji su u okviru predratnog sistema poslovali sa profitom, u stvari su imali prevelik broj radnika i bili su neproduktivni. Oni koji nisu zatvoreni i dalje su pretrpani i neproduktivni, ali dok su nekad prikazivali lažnu zaradu sada doprinose pojavi lažnih podataka o uposlenosti, jer radnici koji se vode na spiskovima ali ne rade u stvarnosti već niz godina i dalje se vode kao radna snaga. Ova preduzeća prikazuju radikalno umanjene proizvodne rezultate, što usložnjava scenario ekonomske neizvjesnosti. Ovo dalje pojačava tendencija kod mnogih preduzeća da sakrivaju zaradu radi umanjenja poreskih obaveza.

Zvanična statistika je potpuno nesposobna da odrazi razne nijanse sive ekonomije. Stvarnost je takva da je zarada, agregatno i pojedinačno gledajući, vjerovatno veća nego što se prikazuje, kao i potrošački obrasci.

Krajnji rezultat je da je urgentnost korporativnog restrukturiranja potcjenjena, kao i skromna ali realna poboljšanja životnog standarda.

Proces socijalne polarizacije koji se pokazao u drugim ekonomijama u tranziciji postao je ekstremniji u BiH kao rezultat rata i haosa koji ide pod ruku s njim. Nova i prosperitetna poslovna klasa, u smislu javne percepcije, kompromitirana je prisustvom crnog tržišta i druge vrste kriminala, dok je jaz između onih u elegantnim odijelima koji voze mercedes i većine stanovništva postao tako dubok da se ta većina s pravom može pitati kome to u stvari tranzicija odgovara.

Nedavno objavljena analiza EBRD-a istražuje vezu između ekonomske tranzicije i sreće¹. Rezultat je da se, sveukupno gledajući, ljudi u zemljama u tranziciji osjećaju nezadovoljnim reformskim procesom čak i nakon mnogo više od jedne decenije nakon provedene tranzicije, Međutim, ona također pokazuje da zemlje koje

¹ Sanfey, P. & Teksoz, U. "Does transition make you happy?", *EBRD Working Paper No. 91*, April 2005 / "Da li vas tranzicija čini sretnim"/radni dokument EBRD-a, br. 91, april 2005.

su načinile najveće pomake u tranziciji imaju “najsrećnije” građane.

The Economist, 25. avgust 2005.

Prema tome, građani zaista prepoznaju koristi od reforme kada te koristi postanu realne.

BiH se nalazi u sredini spektra između tranzicije i sreće. Reforme koje su do sada uspješno provedene (npr. aranžmani valutnog odbora i privatizacija banaka) dovele su do prepoznatljivog povećanja u nivou “sreće”.

A ovo je dobra vijest.

Još izazovniji su rezultati drugog istraživanja EBRD-a², u kojem autori, primjećujući “jaku pozitivnu vezu između pomaka u tranziciji u jednoj godini i rasta u narednim godinama” zaključuju da je za više rasta potrebno provesti dalje reforme.

“Reforma” je tu i ona će ostati.

Koristiti zamor u reformama kao ispriku da se one zaustavi ne dolazi u obzir. Dakle, zamor reformi se mora rješavati konstantnim uvezivanjem napora sa opipljivim rezultatima.

² Falcetti, E.; Lysenko, T. & Sanfey, P. “Reforms and growth in transition: re-examining the evidence”, *EBRD Working Paper No. 90*, March 2005
/”Reforme i rast u tranziciji: preispitivanje dokaza”, radni papir EBRD-a, br. 90, mart 2005.

Mora se biti u u stanju ljudima pokazati da se situacija – pa makar i malo po malo – ipak poboljšava.

A to se mora uraditi u okruženju u kome postoje ekonomska previranja koja prouzrokuju preraspodjele sredstava unutar i između ekonomskih sektora, što je dio procesa tranzicije.

Ovo praktično u slučaju BiH znači da radnici moraju, na primjer, shvatiti da će sadašnja ekonomija prouzrokovati više radnih mjesta na određeno vrijeme, a manje “trajnih” radnih mjesta nego što je to bio slučaj ranije.

Građani – a i njihovi politički lideri – također moraju uvidjeti da će reforme provedeno malodušno vjerovatno nanijeti više štete nego koristi.

EBRD u svom istraživanju o reformama i rastu primjećuje da teži koraci dolaze u srednjim fazama reformskog procesa (kada, usput budi rečeno, i nivoi sreće opadaju), a BiH je otprilike u toj fazi sada. Prema tome, od ključnog je značaja za budućnost BiH da se trenutni zamor reformi ne pretvori u dugoročniju bolest koja može da ugrozi pomake koji su do sada načinjeni. Kako se zaključuje u jednom članku u magazinu The Economist: “... imajući u vidu korelaciju između sreće i malog biznisa, uklanjanje birokratskih prepreka, smanjenje poreza i korupcije koji ga guše onda ima smisla. Na sreću, to je ono što skoro svaka post-komunistička zemlja pokušava da uradi. Nažalost, tamo gdje je to najpotrebnije, te aktivnosti se provode najsporije.”³

REGIONALNI RAZVOJ

Sjeverozapad

U mjesecu avgustu, Akreditirana regionalna razvojna agencija Sjeverozapadne BiH (ARDA

³ “Change and decay”, *The Economist*, 25th August 2005 /”Promjena i propadanje”, *The Economist*, 25. avgust 2005.

NW), u saradnji sa Londonskom školom ekonomije (London School of Economics), prezentirala je Pregled poslovnog okruženja sjeverozapadnog ekonomskog regiona. Cilj ovog pregleda je bio da se identificiraju ključni sektori u ovom regionu koji se mogu dodatno razviti i proizvesti nova radna mjesta, uz pomoć donatora.

Uzevši u obzir veoma raznolik razvojni potencijal ovog regiona, uzeta su u razmatranje preduzeća iz sljedećih šest sektora: drvno-prerađivačkog, turističkog, tekstilnog, informatičko komunikacijskih tehnologija, poljoprivrednog i prehrambeno-prerađivačkog, i građevinskog.

Od preduzeća koja su intervjuirana, 24 procenta su izjavila da je politička i makro-ekonomska nestabilnost njihov glavni problem. Približno 17 procenata preduzeća je konstatalo da nepostojanje pristupa kapitalu, nepostojanje odgovarajuće infrastrukture i nepostojanje inovacija predstavljaju glavne prepreke za razvoj. Daljnjih 16 procenata intervjuiranih preduzeća smatraju da je korupcija glavni problem, dok je isti procenat izjavio da je konkurencija njihova glavna bojazan. Samo 12 procenata ispitanika gledaju na birokratiju kao na glavnu prepreku upješnosti njihovog poslovanja. Za 10 procenata, porezi predstavljaju glavni problem, dok su preostali ispitanici (5 procenata) naveli druge probleme kao glavne prepreke poslovanju.

Zanimljivo je da više od polovine preduzeća obuhvaćenih ovim pregledom očekuje najmanje umjeren rast poslovanja, 19 procenata smatra da će njihovo preduzeće ostati stabilno, a 17 procenata očekuje da će se suočiti sa ogromnim problemima u narednih pet godina. Pregled otkriva nivo saradnje među preduzećima unutar odgovarajućih sektora. Ukupno 28 procenata preduzeća smatraju da postoji određen stepen konkurencije u njihovom sektoru, dok za 27 procenata preduzeća postoji ravnoteža između konkurencije i saradnje. Za 3 procenta preduzeća saradnja unutar njihovog sektora je veoma dobra, dok 15 procenata potvrđuju samo skroman stepen saradnje među preduzećima.

Nakon okončanja prikupljanja podataka i analize, sektori koji su preporučeni za daljnju pomoć su,

prvo, sektor agrobiznisa i drugo, građevinski sektor. Tekstilni sektor je treći mogući kandidat za podršku u sjeverozapadnoj BiH, ali bi se trebao dodatno procijeniti uzevši u obzir potencijalne rizike koji su uključeni.

Sjeveroistok

Zadnje tromesečje je karakteristično po nekim pažnje vrijednim slučajevima poslovnog širenja u sektoru malih i srednjih preduzeća:

U vezi sa privatizacijom 67 posto državnog vlasništva u Fabrici automobilskih akumulatora Tesla u Brčkom je privatizirano. Kupac se obavezao da će u naredne tri godine uložiti 7,3 miliona KM te obezbijediti posao za 152 zaposlenika. Novi vlasnik je naveo da će u fabriku biti instalirana tehnološki najnovija proizvodna oprema. Raniji pokušaji tendera su propali zbog neodgovarajućih planova zaštite okoliša posebno u vezi sa postrojenjima za topljenje olova u pogonima Tesle. Novi vlasnik je pružio garancije da sada nema razloga za zabrinutost zajednice.

Preduzeće za preradu prehrambenih proizvoda Vegafruit je potpisalo ugovor sa Podravkom – jednim od vodećih preduzeća u preradi hrane u regionu. Ugovor čija se vrijednost procjenjuje na 300.000 eura reguliše licenciranu proizvodnju Podravkinih proizvoda u Vegafruitu Mala Brijesnica. Ovaj ugovor nije ograničen na licenciranu proizvodnju; Podravka se takođe obavezala da će distribuirati proizvode Vegafruita. Prema izjavama direktora Podravke za BiH dva preduzeća već pregovaraju o detaljima koji se tiču uvođenja proizvodnog programa organske hrane. Vrijednost ovog programa bi se takođe kretala oko 300.000 eura. Aranžman sa Podravkom neće uticati na vlastitu proizvodnju Vegafruita.

U avgustu 2005. godine, Vegafruit je uveo novu proizvodnu liniju kojom se proizvodni kapaciteti preduzeća povećavaju za dodatnih 20 posto. To je omogućilo Vegafruitu da tokom berbe (berbi) preradi cjelokupne dnevne pošiljke voća i povrća svih 7.000 poljoprivrednih proizvođača sa kojima ima ugovor/kooperaciju. Vegafruitov godišnji plan proizvodnje iznosi 30.000 tona proizvoda sa

ukupnom tržišnom vrijednošću od 50 miliona eura.

Sa dolaskom novog većinskog vlasnika preduzeće za proizvodnju deterdženata Dita je otpočelo sa implementacijom nove poslovne strategije. Ditin cilj je da povрати vodeću poziciju na domaćem tržištu kao snabdjevač deterdžentima. Ditini proizvodi su široko prisutni u Češkoj Republici, Albaniji, Sloveniji, Hrvatskoj i Kosovu. Nova strategija preduzeća predviđa uvođenje Ditinih proizvoda u Srbiji i Crnoj Gori, Austriji i Rusiji. Imajući to na umu nova uprava je odlučila da investira 1,7 miliona KM u modernizaciju procesa proizvodnje. U prošlosti su Ditini poslovni rezultati i kvalitet proizvoda bili ispod očekivanja. Međutim, nakon dovođenja nove uprave centralno mjesto je dato nabavci najboljih sastojaka, modernizaciji laboratorijskih postrojenja i uvođenju novih izgleda pakovanja, između ostalog. Cilj je da se povрати kvalitet i povjerenje javnosti u 140 različitih proizvodnih linija Dite.

Plamingo d.d. je privredno društvo iz Gračanice specijalizirano za proizvodnju i galvanizaciju vodovodnih instalacija koje će uskoro završiti rad na postrojenju za prečišćavanje vode u Vojvodini (Srbija i Crna Gora). Cjelokupni inženjerijski dizajn postrojenja je napravio i postavio Plamingo. Ukupna vrijednost ugovora je 500.000 eura. Privredno društvo Plamingo je počelo sa izvozom vodovodnih instalacija i galvaniziranih elemenata, a potom je to proširilo na transfer inženjerijskih rješenja. Prošle godine je Plamingo prijavio prodaju u stranoj valuti u iznosu od 1,5 miliona eura, a projekcija je da će ovaj iznos narasti na 2 miliona eura ove godine. Plamingo je takođe otpočeo izvoz svojih proizvoda u Francusku i angažiran je na snabdjevanju automobilskim dijelovima "Hella".

Mljekara Inmer je uvela novu liniju Tetrapak pakovanja mlijeka. Kapacitet nove linije pakovanja je 6.000 litara mlijeka po satu, a ukupan iznos uložen u proširenje kapaciteta je 1,2 milion KM. Inmer se tokom godina stalno proširivao i danas surađuje sa 1.600 proizvođača mlijeka; nekih od ovih proizvođača pojedinačno proizvode do 600 litara mlijeka dnevno.

Voćni rasadnik d.d. iz Srebrenika je dobio ISO 9001/2000 certifikat za standard za proizvodnju kontinentalnih sadnica voćki. To otvara mogućnosti za pristup tržištu susjednih zemalja i članica Evropske unije. Rasadnik trenutno proizvodi 450.000 sadnica godišnje što ga čini najvećim bh. proizvođačem sadnica i trećim najvećim na teritoriji bivše Jugoslavije. Pristup novim tržištima, posebno zapadnoevropskom tržištu, će skoro sigurno dovesti do toga da Voćni rasadnik uposli više osoba.

Fabrika za proizvodnju jestivog ulja Bimal Brčko se žali da je njen proizvodni kapacitet sada veći od zaliha koji dostavljaju domaći poljoprivredni proizvođači uljnog sjemena. Ukupno obradivo zemljište podobno za uzgoj uljnog sjemena se ne iskorištava u potpunosti. Trenutno se koristi samo 4.000 od dostupnih 12.000 hektara. U ovom trenutku lokalni uzgajivači uzgajaju 20.000 tona uljnog sjemena za fabriku dok se preostalih 80.000 tona uljnog sjemena za preradu uvozi! Bimal izvozi 60 posto svojih proizvoda, a godišnji izvozni promet društva je 40 miliona KM. Do sada je 25 miliona KM uloženo u ovu fabriku od momenta privatizacije, a dodatnih 5 miliona KM će se uložiti ove godine u rekonstrukciju rezervoara za jestivo ulje koji će, kada bude obnovljen, omogućiti da se proizvodnja poveća triputa.

Jugoistok

Ovog ljeta, Mostar je bio domaćin 10.-te godišnje ljetne skupštine Konferencije evropskih regija "Prelaženje preko Mosta – Dobrodošli u Evropu". Više od 150 predstavnika iz 30 zemalja i 250 regija, kao i predstavnici 12 međuregionalnih organizacija razgovarali su o regionalnom pristupu stvaranju samoodržive ekonomije i zajedničkim naporima na očuvanju kulturno-lingvističkih različitosti u Evropi.

U saradnji sa projektom EURED, regionalne konferencije na temu podizanja svijesti o regionalnom ekonomskom razvoju održane su u svih pet ekonomskih regija u BiH. Konferencija Regionalne razvojne agencije Hercegovine, održana 19. septembra u Mostaru, predstavljala je priliku za razgovor o provedbi strategije za ekonomski razvoj Hercegovine, kao i za pregled

već završenih, tekućih i potencijalnih budućih projekata.

EURED je dosad investirao oko 450.000 € u regiji Hercegovine kroz finansiranje različitih projekata koji su uglavnom bili usmjereni ka razvoju sektora malih i srednjih preduzeća, poljoprivrede i turizma. Aktivnosti Regionalne razvojne agencije Hercegovine u narednom periodu biće usmjerene ka uspostavi regionalnih centara, uključujući informativni centar, centar za razvoj turizma (u saradnji sa USAID-om), centar za razvoj poljoprivrede (u saradnji sa Ambasdom Španije u BiH), te regionalni centar za razvoj malih i srednjih preduzeća (u saradnji sa gradom Mostarom i Federalnim ministarstvom razvoja, poduzetništva i obrta).

Pozitivne poslovne vijesti:

Potpisan je trogodišnji ugovor o proizvodnji valjaka za automobilsku industriju u vrijednosti od 15 miliona € između preduzeća Valjčići iz Konjica i Schaeffler grupacije i firme Fag iz Njemačke. Potpisivanjem ovog ugovora nastavlja se uspješna saradnja između ovih preduzeća koja traje već nekoliko godina. Potpisivanjem ugovora otvara se dodatnih 30 radnih mjesta u Valjčićima, pored već postojećih 80 radnih mjesta. Cjelokupna proizvodnja ovog preduzeća namijenjena je izvozu. Općenito, ovaj ugovor predstavlja korak naprijed za metalnu industriju općine Konjic.

Dana 26. jula, Aluminijski iz Mostara i FEAL iz Širokog Brijega postavili su kamen temeljac nove zajedničke tvornice za preradu aluminijske u Mostaru. Nova tvornica (90 procenata u vlasništvu Feala d.o.o. Široki Brijeg i 10 procenata u vlasništvu Aluminijski d.o.o.) će proizvoditi visokokvalitetne presovane profile i elemente po najnovijoj tehnologiji. Radovi na izgradnji ove tvornice trebali bi biti završeni do sredine 2006. godine. Očekuje se da će nova tvornica, čija se vrijednost procjenjuje na 32 miliona KM, uposliti oko 100 radnika.

Dana 21. jula, Agencija za privatizaciju Hercegovačko-neretvanskog kantona (HNK) potpisala je ugovor o prodaji 67 procenata državnog kapitala u MI SOKO preduzeću za

proizvodnju opreme iz Mostara. Slovenački investitor je pristao da plati 292.000 KM za ponudene državne dionice u preduzeću, i da investira dodatnih 2,8 miliona KM u modernizaciju pogona preduzeća, te da ispuni tačno određene uslove. Pored zadržavanja postojećih 65 radnika, kupac se obavezao da će u narednom periodu od tri godine uposliti dodatnih 25 radnika.

Trebinjski centar za razvoj Hercegovine, općinska agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća, i nevladina organizacija Liga za zaštitu privatne imovine i ljudskih prava, trenutno rade na uspostavi poslovnog inkubatora za mlade/buduće poduzetnike u istočnom dijelu Republike Srpske u okviru USAID-ovog i SIDA-inog Projekta upravne odgovornosti (GAP) U okviru ovog programa, u vrijednosti od 37.500 \$, biće obezbijedena obuka za 20 učesnika o tome na koji način koristiti moderne tehnologije i znanje u upravljanju preduzećima, a takođe se pružaju savjeti i ohrabrenje mladim ljudima na temu kako započeti svoj vlastiti biznis. Općina Trebinje će obezbijediti i adaptirati prostor za potrebe inkubatora.

Herceg Med, društvo ograničene odgovornosti iz Trebinja koje se bavi preradom, pakiranjem, promoviranjem i prodajom meda pod brendom Herceg Med, uspješno je završilo pregovore sa Gettco međunarodnom korporacijom iz Katara za izvoz prvih pet tona meda iz redovne proizvodnje na tržište Bliskog istoka. Vrijednost ove prve pošiljke će biti oko 30.000 \$. Proizvodi namijenjeni izvozu se pakuju u obliku ručno rađenog poklon-paketa u kojem se nalazi čitav spektar proizvoda od meda ovog preduzeća. Pregovori sa još jednim potencijalnim partnerom iz Katara su još uvijek u toku. Pored povećanja izvoza, planovi ovog preduzeća u narednom periodu takođe obuhvataju izgradnju moderne fabrike za preradu i pakovanje meda, kao i skladište u skladu sa ISO i HACCAP standardima, što će dovesti do značajnog porasta u broju kooperanata (procjenjuje se da u Istočnoj Hercegovini ima oko 1.000 pojedinačnih pčelara), i do inicijative za proizvodnju staklenih posuda i kartonskih kutija (u saradnji sa ostalim poduzetnicima u razvoju).

Iako se ne zna tačan broj turista koji su posjetili regiju Hercegovine ovog ljeta – zbog neadekvatnog postojećeg sistema za prikupljanje statističkih podataka koji je trenutno na snazi u BiH – čini se da je turistička sezona bila veoma uspješna. Najposjećenije destinacije ovog ljeta bile su: Mostar, Međugorje, Blagaj i Neum. Prema nekim procjenama, 50-ak autobusa sa turistima dnevno je ulazilo u Bosnu i Hercegovinu u špici sezone, i većina njih su posjećivali Mostar, koji je nakon obnove Starog mosta i nominacije na UNESCO-vu listu svjetskog naslijeđa definitivno potvrdio svoj status jedne od najatraktivnijih turističkih destinacija u Evropi. Pretpostavlja se da je više od 500.000 turista posjetilo Mostar u posljednjih osam mjeseci. Međutim, većina ovih posjeta je bila u formi jednodnevnih izleta. Iako ovo donosi značajan prihod, jasno je da je potencijal za razvoj turizma još uvijek nedovoljno iskorišten. Moraju se uložiti napor na dovođenju većeg broja turista, na produženju njihovog boravka u regiji, i konačno na produženju turističke sezone tokom cijele godine.

FISKALNI SEKTOR

Fiskalna održivost – Zakon o platama

Ostvaren je zadovoljavajući napredak u izradi državnog Zakona o platama. Isti će zahtijevati da plate u organima vlasti budu u skladu sa sredstvima. Ovaj zakon će ispuniti zahtjeve Parlamenta, te MMF-a. Dok je Parlament već protekle godine apelirao na Vijeće ministara da pripremi takav zakon, MMF je smanjenje sredstava koja se izdvajaju za plate u iznosu od 10 procenata postavio kao preduslov za sljedeći «stand-by» aranžman MMF-a.

Parlament BiH je ponovno zatražio od Vijeća ministara da prezentira Zakon o platama kada je 30. avgusta u Zastupničkom domu usvojio prvu izmjenu i dopunu na Ustav BiH. Ova prva ustavna izmjena je bila potrebna kako bi se omogućilo usklađivanje plata postojećih državnih službenika i uposlenika. Dom naroda tek treba da usvoji ovu izmjenu u drugom čitanju.

Ovim nacrtom se predlaže ukidanje određenih naknada (kao što su naknade za topli obrok i godišnji odmor), uvodi se fond za novčane nagrade za izvanredne rezultate, te ograničava sveukupni fond za bonuse (policija, odbrana, obavještajni sektor, itd.) dok se rukovodiocima ostavlja diskreciono pravo da bonuse dodijele pojedinačnim pozicijama.

Nakon što se prikupe reakcije i komentari svih aktera, konačni nacrt će se u sljedećih nekoliko sedmica prezentirati Vijeću ministara. Predviđeno je da će ovaj zakon stupiti na snagu 2006.god.

Porez na dodatu vrijednost (PDV)

Pažnji mnogih nije mogla promaći činjenica da će se uvođenje PDV-a desiti za manje od tri mjeseca. Završne faze pripreme su u toku za otpočinjanje primjene PDV-a od 1. januara 2006.god.

Do kraja mjeseca septembra:

- Približno 16.000 preduzeća se prijavilo Upravi za indirektno oporezivanje (ITA) za registraciju PDV-a. Očekuje se da se ukupno registriira oko 20.000 preduzeća iako se konačna brojka može pokazati malo većom od početno očekivane brojke
- Uprava za indirektno oporezivanje i ostala tijela (kao što je revizorska kuća Revicon) organizuju brojne seminare za preduzeća širom cijele zemlje
- Cjelokupni proces reforme Uprave za indirektno oporezivanje je do sada rezultirao povećanjem prikupljenih javnih prihoda na jedinstveni račun, te osigurao spajanje tri carinske uprave u jednu i premještanje osoblja iz entitetskih poreskih uprava u Upravu za indirektno oporezivanje za uvođenje i primjenu PDV-a

Vlada Republike Srpske odbila je preporuku Evropske unije o uspostavi okvirne institucije na državnom nivou za poljoprivredni sektor (Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja BiH).

Uprkos upozorenjima Evropske komisije i OHR-a da bi jednostrani pristup mogao imati negativne posljedice, Vlada Republike Srpske je u septembru 2005. godine usvojila nacrt Zakona o poljoprivredi Republike Srpske. Početkom iste godine Vlada Federacije je odustala od pokušaja da usvoji sličan zakon, i prihvatila činjenicu da poljoprivredna politika može biti uspješna jedino ukoliko se definira i provodi na državnom nivou.

Problem nije u kvalitetu ovih nacrti zakona nego u nepostojanju saradnje između organa vlasti na državnom i entitetskom nivou. U proteklih nekoliko mjeseci bilo je nekoliko pokušaja da se započne s provođenjem preporuka proisteklih iz funkcionalne revizije poljoprivrednog sektora koju je organizirala Evropska komisija. Međutim, ova nastojanja su se pokazala neuspješnim zbog nespremnosti Republike Srpske da saraduje. To mora imati ozbiljne posljedice po dalje odvijanje procesa usklađivanja s standardima Evropske komisije, kao i po ukupnu situaciju u ovom sektoru.

Nepostojanje odgovarajućeg zakonskog i regulatornog okruženja će dodatno povećati poljoprivredni trgovinski deficit. Prema zvaničnim podacima najveći trgovinski deficit je u sektoru proizvodnje hrane i pića. U budućnosti ovaj deficit može biti još i veći, ukoliko poljoprivredna reforma ne bude ozbiljno shvaćena od strane svih onih koji su njen sastavni dio.

Veterinarstvo - Izvoz ribe

Predstavnici ureda za prehrambene proizvode i veterinarstvo Evropske unije (FVO) su u avgustu 2005. godine proveli inspekciju u Uredu za

veterinarstvo BiH. Nakon 2000. godine ovo je prva posjeta predstavnika FVO Bosni i Hercegovini. Ova posjeta imala je za cilj da procijeni veterinarski sistem BiH i da razmotri stanje u poljoprivrednom sektoru BiH, imajući na umu budući izvoz bh. proizvoda na tržište EU.

Preliminarni i nezvanični rezultati ove inspekcije su pozitivni, i može se očekivati da će nekoliko ribogojilišta dobiti pravo na izvoz slatkovodne ribe na tržište Evropske unije. Potrebno je napomenuti da su predstavnici veterinarskih organa vlasti BiH tokom posjete bili vrlo profesionalni.

Kritična situacija u vezi sa zdravljem životinja u BiH

U periodu između 2004. pa do juna 2005. godine u Federaciji BiH registrirano je nekoliko osoba kod kojih je dijagnosticirana bruceloza. U Srednjobosanskom, Zeničkodobojskom, Hercegovačkoneretvanskom i Sarajevskom kantonu zabilježen je najveći broj osoba oboljelih od bruceloze.

Na sastanku s premijerima kantona u septembru 2005. godine, prvi zamjenik visokog predstavnika Larry Butler je zatražio od premijera da poduzmu aktivnosti koje će koordinirati s organima vlasti Federacije i BiH, kako bi se spriječila epidemija bruceloze i pozvao na poboljšanje saradnje između veterinarskih inspekcija na entitetskom i državnom nivou.

Ostali detalji dati su u dijagramu
SBK - Srednjobosanski kanton
ZE-DO –Zeničkodobojski kanton
HNK – Hercegovačkoneretvanski kanton
KSA – Kanton Sarajevo

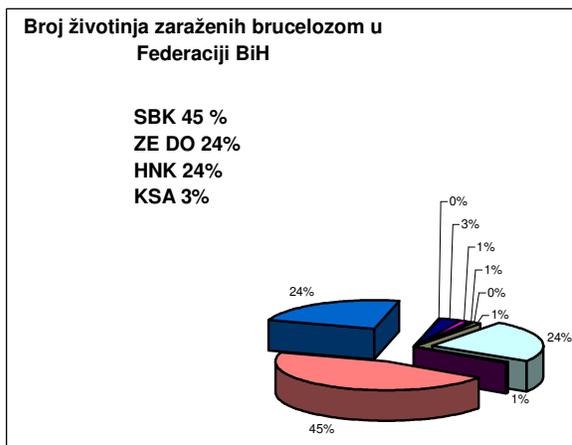
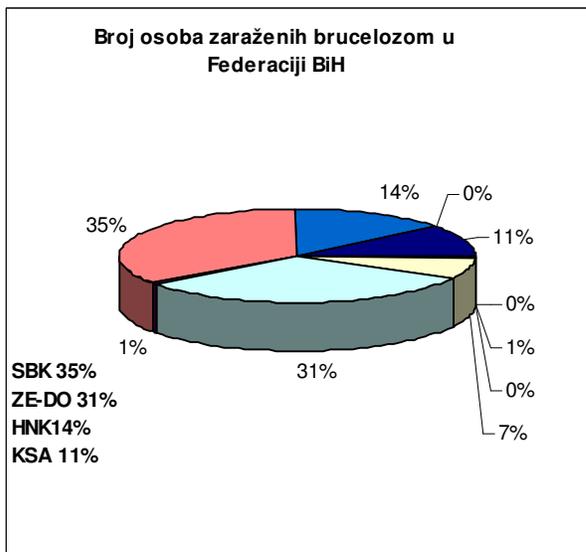
Vremenski period : 2004. godina - juni 2005. godine

BH Statistika?

Već učestala praksa kašnjenja u pogledu potpune implementacije Zakona o statistici nastavljena je i u trećem kvartalu. Umjesto objedinjavanja operacija prikupljanja podataka statističkih zavoda u cijeloj zemlji, uz entitetske zavode koji bi bili nadležni samo za pojedina specifična entitetska pitanja, kao što je predviđeno zakonom iz 2002. godine, Vlada RS je izrazila svoje protivljenje svim predloženim mjerama u tom pogledu. Pripremljen je sporazum kojim bi se unaprijedio rad jedinstvene profesionalne statističke strukture u Bosni i Hercegovini, ali RS nije dala formalno odobrenje za taj sporazum.

Uprkos ovim političkim preprekama, izvjesni napredak u operativnom smislu postignut je u vezi sa implementacijom Akcionog plana BiH prioriternih aktivnosti u polju statistike za 2005. godinu. Statistički sistem Bosne i Hercegovine pokrenuo je aktivnosti pripreme faze za izradu Pregleda radne snage u BiH. To znači da će po prvi put od 1991. godine Bosna i Hercegovina biti u mogućnosti da pribavi informacije o tržištu radne snage i drugim relevantnim pitanjima, u skladu sa standardima Međunarodne organizacije rada/Ureda za statistiku EU (Eurostat). Pilot projekat Pregleda radne snage u BiH trebao bi se realizovati od 3. do 12. oktobra, na uzorku od 2,000 do 2,400 nasumično izabranih bh. domaćinstava. Pilot pregled će proizvesti prve informacije o pojedinim karakteristikama tržišta radne snage koje nisu inače dostupne iz drugih statističkih izvora. Drugi dio Pregleda bi trebao biti obavljen u aprilu 2006. godine, i tom prilikom biće obavljeni razgovori sa 11,000 do 12,000 bh. domaćinstava. Oba pregleda finansiraće se kroz Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP, a koštaće oko 600,000 američkih dolara.

Glavni statistički cilj Pregleda radne snage je da se stanovništvo u radno sposobnoj dobi (15 godina i starije) podijeli u tri uzajamno isključive grupe – zaposlene, nezaposlene, i neaktivne

Agencija za kontrolu hrane i zdravstvena zaštita bilja

Vijeće ministara je u septembru 2005. godine konačno imenovalo direktora i članove Upravnog odbora Agencije za kontrolu hrane BiH. Vijeće ministra još uvijek nije imenovalo direktora i savjetnika direktora Agencije za zdravstvenu zaštitu bilja BiH.

osobe, te da se prikupe detaljne opisne informacije o svakoj od ovih kategorija. Učesnici pregleda biće kategorizirani prema informacijama dobijenim kroz upitnik, koje se odnose na aktivnosti koje obavljaju tokom date sedmice.

Treba spomenuti da su aktivnosti za CARDS twinning projekat u toku i u realizaciju bi se moglo krenuti početkom 2006. godine. Generalni cilj ovog projekta je pomoći relevantnim organima vlasti u formulisanju i implementaciji makroekonomske i fiskalne politike, pružanjem blagovremenih, pouzdanih i usaglašanih statističkih podataka za zemlju u cjelosti. Ovaj projekat će sadržati nekoliko različitih statističkih komponenti, uključujući državne račune, poslovnu statistiku, poljoprivrednu statistiku i vanjskotrgovinsku statistiku...Preostaje da vidimo da li će ovaj projekat, vrijedan oko 1.5 miliona KM, biti pokrenut, uzimajući u obzir stalne političke opstrukcije.

KOMUNALNI SEKTOR

Elektro-energetski sektor

U trećem kvartalu, ostvaren je daljnji napredak u formiranju Nezavisnog operatera sistema (ISO). Nakon imenovanja Odbora i Uprave, te završetka potrebne dokumentacije, ISO je zakonski registriran u ovlaštenom Ministarstvu pravde BiH. Aktivnosti koje se tiču tehničkih poboljšanja i razvoja koji su potrebni kako bi ISO u potpunosti ispunio svoje odgovornosti su u toku.

Uspostavljanje Kompanije za prijenos električne energije (Transco) je također u toku ali se odvija sporijim tempom. Postupak imenovanja generalnog direktora nije okončan, a u toku je priprema Statuta i drugih internih dokumenata.

U avgustu 2005.god., glavni revizor RS je objavio reviziju Elektroprivrede RS. Ovaj izvještaj otkriva krajnje nepropisno upravljanje i korumpirane prakse, od kojih su mnoge već bile ustanovljene u izvještaju iz 2003.god. koji je izradio specijalni revizor OSCE-a. Uprkos nekim poboljšanjima, izvještaj je otkrio veoma ozbiljnu situaciju u

EPRS. Glavni revizor je procijenio da vrijednost potencijalnog prihoda koji je protračila EPRS kroz nepropisno upravljanje preduzećem i korupciju iznosi više od 226 miliona KM za 2003. i 2004. god. uzete zajedno. Glavni revizor je također otkrio niz investicija koje je napravila EPRS a koje nemaju veze sa njenim poslovanjem te ih je nemoguće opravdati, na primjer, nedovršeni fudbalski stadion u Ugljeviku, koji je već «progutao» 6 miliona KM sredstava EPRS.

EKONOMSKA TRANZICIJA

Privatizacija

Aktivnosti na privatizaciji u Federaciji BiH

Ohrabruje informacija da će tenderi za Agrokomerc iz Velike Kladuše i Enegroinvest najvjerovatnije biti objavljeni do kraja ove godine, dok su tenderi za nekoliko drugih strateških državnih preduzeća, kao što su Krivaja Zavidovići i KTK Visoko, već u toku. Tender za najvećeg bh. izvoznika - Aluminij Mostar, će vjerovatno biti pokrenut kada Parlament Federacije BiH izvrši zvaničnu reviziju svih pravnih pitanja vezanih za vlasništvo preduzeća.

Istovremeno još uvijek postoji značajan broj državnih preduzeća u kojima preovladavaju loši radni i tržišni uslovi i koja vrlo vjerovatno neće privući ulagače. Ova preduzeća bi trebala ići u stečajni postupak.

Nekoliko mjeseci po okončanju tendera još uvijek nije donesena odluka o ponudama za Energopetrol i čini se da Vlada Federacije BiH ne može pokrenuti ovaj proces. Energopetrol opterećuje i dug od nekoliko desetina miliona KM, uključujući i bankovni zajam u iznosu od 20 miliona KM. Financijske obaveze ovog preduzeća se svakodnevno povećavaju. Nažalost, čini se da Vlada Federacije BiH nije u mogućnosti da pruži adekvatne smjernice i osigura efikasno rukovođenje ovim preduzećem, te da neće biti moguće pronaći rješenje. Vlada Federacije BiH bi vrlo brzo trebala donijeti odluku

o ovom pitanju, prije nego što Energopetrol dođe u situaciju iz koje više neće biti povratka.

Aktivnosti na kantonalnom nivou

Kantonalne agencije za privatizaciju se bore s cijelim nizom izazova, uključujući i nedostatak finansijskih sredstava i drugih resursa, problem neadekvatno obučenog osoblja, sve veći broj sudskih predmeta koje su pokrenuli kako same agencije tako i kupci, te s problemom praćenja procesa poštivanja obaveza proizašlih iz ugovora, što takođe zahtijeva određene resurse. Kantonalne agencije bi trebale razmotriti mogućnosti udruživanja resursa kako bi poboljšale kvalitet rada i (vjerovatno) smanjile budžete. Ovo bi se moglo postići putem formiranja specijaliziranih konsultativnih grupa koje bi se bavile pripremom preostalih tendera ili neriješenim sudskim predmetima ili bi se fokusirale na različite aspekte realizacije ugovora.

Ukoliko bi ove konsolidirane grupe preuzele sve zadatke iz oblasti kantonalne privatizacije bilo bi moguće osigurati značajne uštede. Čini se da su postojeći resursi nedovoljni, posebno u oblasti poštivanja i praćenja realizacije ugovora što dovodi do nedosljedne primjene standarda.

Aktivnosti u Republici Srpskoj

Aktivnosti predstavnika javnog kapitala u preduzećima RS Pošte i u Fabrici duhana Banja Luka, gospodina Miodraga Deretića, ministra socijalne politike i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske, dominirala su nad razvojem situacije u Republici Srpskoj. Iako on nije nadležan ministar, pokrenuo je smjenu rukovodećih struktura u oba ova preduzeća kao i proces imenovanja privremenih Odbora. Ove aktivnosti ukazale su na nekoliko nedostataka i nejasnoća u postojećoj praksi vezanoj za nadzor nad javnim preduzećima. Nadati se da će najnoviji izvještaj glavnog revizora Republike Srpske, posebno u slučaju preduzeća Srpske šume i Elektroprivrede RS, rezultirati optužnicama i skrenuti pažnju javnosti, političara i menadžera na osnovne standarde upravljanja preduzećima (corporate governance).

Poslovno okruženje

Treći kvartal godine karakterizira spori tempo reforme čiji je cilj poboljšanje poslovnog okruženja. Ovo se odnosi ne samo na napredak u provedbi zakona koji su usvojeni krajem 2004. godine, odnosno početkom ove godine, nego također i na spremnost organa vlasti BiH da otpočnu, nastave odnosno finaliziraju razgovore o novim reformama koje bi mogle biti od koristi za poslovanje u Bosni i Hercegovini.

Kada je riječ o provedbi, posebno zabrinjavajuća situacija je u vezi sa novim **zakonima o registraciji preduzeća**. Kao što je već rečeno, novi zakoni, koji imaju za cilj da olakšaju i ubrzaju registraciju preduzeća, su usvojeni i stupili su na snagu na svim nivoima u BiH. Pored toga što osiguravaju identične procedure za registraciju preduzeća, obrasce za prijave i potvrde na cijelom području zemlje za sva preduzeća bez obzira na njihovog osnivača, ovi zakoni značajno smanjuju vrijeme neophodno za registraciju preduzeća. Zakoni također predviđaju jedinstven registar preduzeća/sistem za registraciju preduzeća, kao i protok informacija o registriranim preduzećima između raznih organa vlasti.

Međutim, prekomjerno kašnjenje u izradi i instaliranju softvera za registraciju preduzeća je usporio početak primjene novih zakona. Nedavni Plan aktivnosti, koji je pripremio DfID i njegov ugovarač Bannock, ukazuje da će faza implementacije, uključujući obuku sudskog osoblja i instaliranje hardvera, biti završena krajem marta 2006. godine, i da će primjena novih zakona o registraciji preduzeća biti moguća od aprila mjeseca.

Čini se da implementacija novih **zakona o računovodstvu i reviziji** napreduje na zadovoljavajući način. Novoformirana Državna komisija za računovodstvo i reviziju sada čini napredak provođenjem aktivnosti koje spadaju pod njenu odgovornost.

Također se mora postići napredak u implementaciji u oblasti javne nabavke. Mada je usvojen prije godinu dana, **Zakon o javnoj nabavci BiH** nije još uvijek implementiran u

cjelosti. Glavni problemi su evidentni u uspostavljanju Agencije za javnu nabavku i tijela za kontrolu nabavke, s obzirom da su oba tijela trebala biti uspostavljena i u funkciji u roku od tri mjeseca nakon stupanja zakona na snagu, tj. do februara ove godine.

Nedavno imenovanje direktora i Upravnog odbora Agencije za javne nabavke i nominiranje članova tijela za kontrolu nabavke sugerira da je Vijeće ministara BiH shvatilo značaj ovog pitanja i da je spremno da ubrza ovaj proces.

Dok ovi primjeri ukazuju na propuste u fazi implementacije, postoje druga pitanja koja još uvijek čekaju da budu adekvatno regulirana zakonom. Ova pitanja obuhvataju obligacione odnose, lijekove i medicinska sredstva kao i zaštitu potrošača.

Novi zakon o **obligacionim odnosima**, čiji je cilj modernizacija poslovnog okruženja u BiH i ohrabrivanje ulaganja i otvaranja novih radnih mjesta, trenutno se nalazi na javnoj raspravi. Prvi okrugli sto o Nacrtu zakona o obligacionim odnosima, koji je pripremljen u saradnji sa GTZ, održan je 21. septembra u Doboju, a nakon njega će biti organizirani okrugli stolovi u Banja Luci, Sarajevu, Mostaru i Brčkom. Organizator ovih okruglih stolova je Ministarstvo pravde BiH.

Pitanje **lijekova i medicinskih sredstava** razmatra radna grupa koja je sastavljena od relevantnih bh. organa vlasti i predstavnika međunarodne zajednice. Cilj radne grupe je da formuliра prijedlog koji bi utvrdio jednake uslove za proizvodnju i inspekciju, trgovinu i nadzor nad lijekovima i medicinskim sredstvima na tržištu BiH, pri čemu se također uspostavlja Agencija za lijekove BiH. Ako bude adekvatno formuliran, prijedlog bi garantirao uspostavljanje jedinstvenog regulatornog okvira za lijekove i medicinska sredstva u BiH a time i veću zaštitu javnosti.

Na kraju, ohrabrujuća je činjenica da je novi **Zakon o zaštiti potrošača** nedavno usvojilo Vijeće ministara BiH i da trenutno čeka parlamentarnu debatu. Značajna novina koju predviđa Nacrt zakona tiče se uspostavljanja Ureda Ombudsmana za potrošače, čija bi uloga

bila promoviranje efikasne implementacije politike za zaštitu potrošača, a time i pružanje poboljšanih usluga potrošačima i trgovcima na cijelom području zemlje.

Ostaje da se vidi da li će i kada Bosna i Hercegovina i njeni građani biti u stanju da uživaju u prednostima već usvojenih ili predloženih zakona. Odgovornost za završetak ovih reformi leži na organima vlasti Bosne i Hercegovine.

NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH

Ekonomski pokazatelji u BiH za period januar – avgust 2005

Izvori: CBBH, FBiH i RS zavodi za statistiku, Ekonomski odjel OHR-a

Indikator	BiH (CBBH procjena)
GDP nominalni 2003 (Million KM) GDP nominalni 2004 (Million KM) Nominalni porast 2003-2004	12,170 12,980 + 6.24%
Indeks potrošačkih cijena 08/05 u poređenju sa \emptyset 2004 08/05 u poređenju sa 12/04 08/05 u poređenju sa 08/04	0.5% (year end 2004)
Broj registrovanih nezaposlenih* 08/05	FBiH 344.025 RS 155.050
Uvoz 01/05 - 08/05 (Million KM) Izvoz 01/04 - 08/05 (Million KM) Deficit	8,634,596 2,939,605 (-5,424,911)

*Izvor: RS zavod za zapošljavanje

Simbol: \emptyset – prosjek

